

<https://doi.org/10.18485/unislav.2017.ch21>
378.6:[811.161.1+821.161.1(497.11)]
371.3::811.161.1(497.11)

МАРИЈА СТЕФАНОВИЋ*
Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду
Нови Сад, Србија

О ИЗМЕНАМА НАСТАВНОГ ПЛАНА ОСНОВНИХ АКАДЕМСКИХ СТУДИЈА НА СТУДИЈСКОЈ ГРУПИ РУСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ У ПЕРИОДУ ПРЕ И НАКОН АКРЕДИТАЦИЈЕ**

Наставни план (НП) на групи Руски језик и књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду мењао се више пута. У овом раду пореде се структуре различитих НП и експлицирају разлози уношења промена: први анализирани НП односи се на 1996. годину и одсликава ситуацију када су се на студије уписивали кандидати са претходним вишегодишњим учењем руског језика, други (из 2007. године) уводи суштинске промене мотивисане потребом да се олакша праћење градива студентима који раније нису учили руски језик, а трећи, актуелни НП из 2015. године, истовремено уноси корекције у структуру које су условљене уоченим недостацима, али и ригидним акредитационим захтевима.

Кључне речи: универзитетска настава, русистика, наставни план, реформа, акредитација

1. Увод

Наставни план (НП) на групи Руски језик и књижевност Филозофског факултета у Новом Саду, која постоји у различитим организационим облицима од 1961. године, претрпео је више формалних и суштинских измена у протеклим деценијама. Оне су биле изазване првенствено уоченим могућностима за промену у организовању рада и потребом да се дипломираним студентима омогући стицање ширих компетенција, с обзиром на смањену могућност њиховог запошљавања у образовном систему, посебно од почетка деведесетих година XX века, али и спољним факторима – обавезношћу примене критеријума за акредитацију студијских програма и чињеницом да се на студије русистике уписује све већи број кандидата без претходног учења руског језика.

* mstefanovic@ff.uns.ac.rs

** Овај прилог настао је током рада на пројекту *Језици и културе у времену и простору* (бр. 178002), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Циљ овог рада је да се, на основу поређења материјала више наставних планова за групу Руски језик и књижевност, покаже правац у којем су се одвијале измене, као и да се укаже на њихове уочене позитивне и негативне ефекте. Анализирани су наставни планови из 1996, 2007. и 2015. године. Иако ово нису сви постојећи наставни планови који су важили у обухваћеном периоду, критеријум њиховог избора био је квалитет и квантитет промена које су у њих унете.¹ Наиме, наставни план из 1996. године у суштини је намењен образовању студената који су током ранијег школовања учили руски језик² (у ранијем периоду као једини страни, а нешто касније као један од обавезна два страна језика),³ НП из 2007. представља прелазно решење ка акредитованом плану из 2008. године, а у НП 2015. унесене су измене изазване мањкавостима уоченим током реализације акредитованог НП из 2008. године, као и у складу са тенденцијом ка унифицирању наставних планова и програма на Филозофском факултету у Новом Саду.⁴

С обзиром на то да је полазна тачка за опис измена у структури НП на студијској групи Руски језик и књижевност наставни план из 1996, сматрамо да табеларни приказ овог плана и касније дати коментари измена унетих 2007. и 2015. године на најефикаснији начин представљају суштину и правац промена спроведених у претходних двадесетак година. Посебна пажња биће обрађена на укупан фонд часова, на фонд часова по предметима, на поделу језичких и књижевних дисциплина на наставне предмете, као и на редослед и увођење нових предмета у НП.

¹ О овоме в. и Мирић (2012: 89).

² Ксенија Кончаревић (1996: 46) пише: „Настава руског језика као главног предмета филолошких студија у нас надовезује се на предзнања стечена у претходном школовању (учење руског као првог страног језика у трајању од осам или другог у трајању од десет година)“.

³ Овај програм разликује се од програма по којем је аутор овог прилога студирао у периоду од 1984. до 1988. само по изменама условљеним променама у друштву (укидање предмета Одбрана и заштита, Социјалистичко самоуправљање итд.) и по томе што је уведена обавезна настава другог страног језика и информатике. Фонд часова и распоред слушања предмета остали су потпуно исти.

⁴ Ово се првенствено односи на листе изборних предмета који се могу сврстати у општеобразовне, а међу њима су и предмети усмерени на побољшање пре свега практичних, али и теоријских знања из српског језика. Оне су заједничке за цео Филозофски факултет и њима студенти попуњавају обавезне позиције изборних предмета предвиђене НП.

	Предмет	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
1.	Руски језик 1 (Фонетика)	2+8	2+8						
2.	Руски језик 2 (Морфологија са творбом речи 1)			2+10	2+10				
3.	Руски језик 3 (Морфологија са творбом речи 2)					2+10	2+7		
4.	Руски језик 3 (Синтакса)					1+2	1+1		
5.	Руски језик 4 (Стилистика)							1+1	1+1
6.	Руски језик 4 (Функционална граматика)							2+7	2+10
7.	Руски језик (Историја књижевног језика)							2+0	2+0
8.	Историјска граматика руског језика						2+2	2+2	
9.	Стара руска књижевност						1+1	1+2	
10.	Руска књижевност 1 (18. век)	1+2	1+2						
11.	Руска књижевност 2 (19. век)			2+2	2+2	2+2			
12.	Руска књижевност 3 (20. век)					2+0	2+2	2+2	
13.	Специјални курсеви из руске књижевности								0+6
14.	Методика наставе руског језика са основама дидактике						2+1	0+2 (пр.)	

15.	Стандардни српски језик	2+2	2+2	2+2	2+2				
16.	Старословенски језик	2+1	2+1						
17.	Други словенски језик	2+2	2+2	2+2	2+2				
18.	Упоредна граматика словенских језика					2+0	1+1		
19.	Увод у лингвистику	2+0	2+0						
20.	Теорија књижевности	2+0	2+0						
21.	Страни језик			2+2	2+2	2+2	2+2		
22.	Генетичка и педагошка психологија			2+0	2+0				
23.	Социологија културе	2+0	2+0						
24.	Информатика							2+2	2+2
Ук.		30	30	30	30	27	30	30	26
П / В		15 / 15	15 / 15	12 / 18	12 / 18	11 / 16	13 / 17	12 / 18	7 / 19

Као што се из табеле види, већина предмета слушала се током два семестра, док је за оне који су слушани током три или четири семестра било предвиђено полагање колоквијума након првог, односно другог семестра. Изборних предмета није било. Једини избор студенти су имали у одабиру другог словенског и страног (западноевропског) језика, који су се слушали по четири семестра. Недељни број часова током шест семестара био је 30, у једном 27 и у једном 26 часова.⁵

У складу са циљем наставног процеса – образовањем филолога-русиста, студијски предмети имају различит статус: предмети уже струке (тј. русистички предмети), предмети шире струке (славистички предмети) и општеобразовни предмети.⁶ С обзиром на то да су студенти Катедре за руски језик и књижевност на крају четворогодишњег школовања добијали диплому професора руског језика и књижевности, обавезни су били и предмети из педагошко-психолошко-методичке групе (ППМ).

Највеће суштинске промене које су се уносиле у наставни план односе се на прилагођавање плана студија⁷ у условима равноправног конкурисања и могућности уписа на студијску групу кандидата који су током претходног школовања учили руски језик и оних који га нису учили. Ово је условљено са једне стране потискивањем руског као страног језика у школском систему у Србији (што је довело до тога да је објективно мањи број потенцијалних кандидата имао могућност учења руског током ранијег школовања), а са друге стране, посебно у последњих десетак година, повећаном потребом за познавање руског језика на високом нивоу због већег присуства руских компанија у нашој земљи.⁸ Посебно ћемо посматрати измене НП у области коју покривају ужестручни (русистички) предмети који проучавају језик, књижевност и културу, затим у области ширестручних (славистичких) предмета, предмета психолошко-педагошко-методичке групе (ППМ) и општеобразовних предмета.

2. Измене у наставним плановима

2.1. Наставни предмети уже струке

2.1.1. Језички предмети

2.1.1.1. Савремени руски језик

2.1.1.1.1. Теоријски предмети

⁵ Овај податак релевантан је због касније уведене обавезе да се рачуна недељно радно оптерећење студената.

⁶ Број и врста општеобразовних предмета одређивани су на нивоу Факултета.

⁷ Наравно, и програма појединих предмета, о чему овде неће бити речи.

⁸ О мотивацији за студирање руског језика в. Мирић и др. (2014), а о положају руског језика в. и Мутавцић, Трбојевић-Милошевић (2014: 167).

Табеларни преглед који се односи на НП из 1996. године јасно указује на аспекатску природу универзитетске наставе језика која је била заступљена у периоду када су руски језик студирали полазници са ранијим вишегодишњим учењем руског језика, јер су наставни предмети били распоређени према језичким нивоима: на првој години проучавала се фонетика, на другој и трећој морфологија, на трећој синтакса, а на четвртој години стилистика. На четвртој години проучавала се и функционална граматика као дисциплина која суштински обједињује различита знања стечена на претходним годинама студија. Фонд часова био је углавном уједначен: 2 часа су била предвиђена за предавања на Фонетици, Морфологији и Функционалној граматизи, а по један час на Синтакси и Стилистици.⁹

Прелазним НП из 2007. године предвиђена је комбинација аспекатског и комплексног принципа наставе језика, што је последица уочене потребе за уједначавањем знања студената који раније нису учили руски језик и оних који су га учили.¹⁰ Наиме, поред предмета **Фонетика руског језика** (са истим фондом часова као и у претходно представљеном НП), уведени су **Основи граматике руског језика (2+2)** и **Лексичке вежбе са анализом текста (2+0)**.¹¹ Следећом реформом (2015) ова два предмета су практично обједињена у **Практичну граматичку руског језика са лексичком анализом (2+4)**.

⁹ Различити НП користе разне начине исказивања недељног наставног фонда предвиђеног за предавања, вежбања и семинаре. Прва цифра означава број часова предавања, а друга у случајевима када се ради о „главном” језичком предмету на одређеној години представља обједињен број часова практичних вежби које се не односе само на дати предмет, већ и на вежбања из превода, говорне и писмене вежбе. Само увидом у програм предмета може се видети који број часова је предвиђен за одређена вежбања. Када говоримо о појединачним предметима, даваћемо број вежбања или семинара који се везују искључиво за њих. О фонду часова предвиђеном за практичне вежбе биће речи даље у тексту.

¹⁰ Те године отпочето је и држање припремне наставе – интензивног курса за студенте без претходног знања руског језика у трајању од три седмице (укупно 60 часова) пре почетка наредне школске године. Курс држе сарадници на Одсеку за славистику који имају искуство у почетној настави језика, и он је бесплатан за полазнике. Уочено је да је похађање курса знатно олакшало адаптацију и укључивање оваквих студената у наставни процес.

¹¹ У првим етапама реформе високошколског образовања један од захтева који су постављени на Филозофском факултету у Новом Саду био је да се из НП елиминишу предмети који се слушају два и више семестара. Ово је довело до поделе постојећих предмета на два дела, тако да су они називани, на пример, Фонетика руског језика 1 и Фонетика руског језика 2 итд. Надаље у тексту ће се подразумевати да се ради о предметима са називима у чијем саставу су цифре, а даваће се укупан број семестара у којима се он слуша, због лакшег поређења предвиђеног недељног фонда часова.

Морфологија руског језика са творбом речи доживела је веће измене, јер су мењани организациони облици у којима се остварује настава, фонд часова, па и сам назив предмета, у складу са изменама унетим у програм. Због сложености морфолошког система руског језика и значаја које владање њим има за постизање осталих компетенција, предмет Морфологија руског језика са творбом речи у НП из 1996. (и у ранијим НП) трајао је четири семестра и био подељен на два двосеместрална курса: Морфологију руског језика са творбом речи 1 и 2. Наставним фондом била су предвиђена по 2 часа предавања и 3 часа семинара седмично. Изменама унетим у НП 2007. смањен је фонд часова на два семестра уместо четири, број часова предавања повећан је на 3, а уместо три часа семинара држе се два часа вежби. Овакво прилично велико смањивање фонда часова у укупној суми условљено је увођењем нових предмета на првој години (Основи граматике, односно Практична граматика), у оквиру којих студенти добијају или, ако су руски раније учили, утврђују знања о граматичком систему, тако да је на другој години фокус померен више на теоретски аспект функционисања језичког система. Продубљивање знања из ове области, без обзира на претходно стечена основна знања из морфологије, неопходно је: Ксенија Кончаревић (1996: 41–42) пише да се „од филолога очекује не само да правилно употреби језичке јединице у говору, већ и да разуме и објасни сваку појаву у страном језику, што проистиче из разлика у циљевима и задацима наставе (на супрот готово искључиво комуникативној усмерености наставе за друге образовне профиле, овде се као равноправни задаци у оквирима реализовања практичног циља постављају комуникативни, филолошки, културолошки и професионални)“.

С обзиром на то да се очекује да студенти русистике стичу знања и компетенције потребне за предавање руског језика као страног пре свега говорницима српског језика, у НП од 2015. године садржина програма предмета који се називао Морфологија руског језика са творбом речи прилагођена је овом циљу, те је измењен и његов назив: он постаје **Морфологија руског језика са анализом грешака**. Фонд часова предавања и вежби није се променио.¹²

Синтакса руског језика, која се према НП из 1996. предавала на трећој години са фондом 1+2 у петом, односно 1+1 у шестом семестру, добила је у НП 2007. године мањи број часова: сав програм из предмета **Синтакса руског језика – основни курс** реализован је у 5. семестру са фондом 2+2, а у шестом семестру уместо традиционалне (формалне) Синтаксе уведен је нови предмет – **Комуникативна синтакса руског**

¹² На овај начин остварују се истовремено формирање лингвистичке и методичке компетенције студената (о овоме в. Кончаревић (1996: 73–74).

језика, чији програм обухвата комуникативну и семантичку синтаксу, са истим наставним фондом. Наставни план од 2015. године предвиђа потенцијално већи број часова посвећен синтакси: Синтакса руског језика је обавезан предмет у петом (2+2) и шестом семестру (2+1), док је курс Комуникативна синтакса руског језика добио статус изборног са фондом 2+1 у шестом семестру.

Према НП из 1996, **Стилистика руског језика** проучавала се на четвртој години као двосеместрални предмет са фондом 1+1, у НП из 2007. овај предмет постаје **Практична стилистика** са истим фондом, а од 2015. године фонд за предавања је повећан на 2 часа.

Функционална граматика руског језика је предмет који се у НП из 1996. године слушао такође на четвртој години двосеместрално са фондом 2+2, а прелазним планом из 2007. он добија ново име – **Теоријска граматика**.¹³ Фонд часова остаје исти, али статус предмета се мења, јер постаје изборни. Исти назив, фонд и статус предмет задржава и у НП из 2015. године.

2.1.1.1.2. *Практична вежбања*

Преглед фонда часова предвиђених за практична вежбања из језика¹⁴ само на основу наставних планова није једноставан пре свега због начина на који су они формално представљани. У оквиру НП из 1996. они су дати уз „главни” језички предмет (Фонетику, Морфологију, Синтаксу, Функционалну граматiku), а у НП 2007. издвајају се као посебни предмети **Руски разговорни језик 1–6** са фондом 2+0 и **Руски разговорни језик 7–8** са фондом 3+0.¹⁵ Фонд за лекторска вежбања у НП 1996. (и у ранијим НП) био је по 3 часа седмично на све четири године студија, а до умањења броја ових часова, упркос израженој (и све већој) потреби за њима, дошло је због губљења једног од два радна места за страног лектора почетком двехиљадитих, у ситуацији када надлежно Министарство престаје да га финансира.¹⁶

Настава из превођења, за разлику од претходног посматраног НП, почиње на другој години и исказује се кроз два засебна предмета: **Превод са руског језика на српски 1-4** са фондом 0+1 и **Превод са српског језика на руски 1-4** са истим фондом. На четвртој години НП

¹³ О Функционалној граматичи као универзитетском курсу в. Мирић (2016).

¹⁴ Традиционално, ово су часови говорних вежби са руским лектором, писмене вежбе и вежбе из превођења са руског и на руски језик. Посебна вежбања везују се за теоријску наставу појединих предмета и исказана су у фонду предвиђеном за њих.

¹⁵ О оваквом начину изражавања фонда часова в. ниже.

¹⁶ Ограничење у броју часова које уговорни лектор може да држи довело је до оваквог, смањеног и по годинама студија неуједначеног, броја часова вежбања.

из 2007. уводи предмет **Руску пословну комуникацију и превођење (0+2)**, који се слуша у оба семестра. До померања наставе из превођења на другу годину дошло је из практичних разлога – језичке компетенције студената нису уједначене, и настава превођења за оне који тек почињу да уче језик не би била целисходна. НП из 2015. уместо Превода са руског на српски и Превода са српског на руски уводи се предмет **Методи и пракса превођења**, који се предаје на другој и трећој години са фондом 1+1, а на четвртој је превођењу посвећен предмет **Руска пословна комуникација и превођење** у оба семестра са истим фондом часова.

Часови из писмених вежби у свим посматраним НП везивани су за „главни” језички предмет и имају исти фонд у свих осам семестара – 0+1.

2.1.1.2. Дијахронијске језичке дисциплине

У наставном плану из 1996. постоје две дијахронијске русистичке дисциплине које се предају по два семестра – **Историјска граматика руског језика** у шестом и седмом семестру, са фондом 2+2, и **Руски језик (Историја књижевног језика)** са фондом 2+0 на четвртој години. Реформисаним НП из 2007. године ова два предмета се обједињују у **Историју руског језика**, која се слуша током четврте године студија. Историјска фонетика садржана је у Историји руског језика 1, а историјска морфологија и преглед историје руског књижевног језика предају се у оквиру Историје руског језика 2, са фондом часова који је исти за оба семестра – 2+2. На овај начин смањен је укупан број часова намењен дијахронијским дисциплинама.

2.1.2. Предмети који проучавају руску књижевност

Реформама наставних планова унете су промене у фонду часова за одређене предмете из руске књижевности, а постигнута је и већа транспарентност садржине, која се исказује у називу предмета. Као што се из табеле види, НП из 1996. предвиђена су два троеместрална предмета – **Руска књижевност 2 (XIX век)** и **Руска књижевност 3 (XX век)**, док су **Руска књижевност I (XVIII век)** и **Стара руска књижевност** били двоеместрални предмети. **Руска књижевност 18. века** предавана је два семестра на првој години са фондом 1+2. Овај предмет реформом из 2007. постаје једноеместрални и добија фонд 2+2. Померање Руске књижевности 18. века у други семестар изазвано је увођењем новог предмета – **Стара руска култура и култура 18. века**, који се предаје током првог семестра са фондом 2+2,¹⁷ што је задржано и у НП 2015.

¹⁷ О наставним предметима који изучавају руску културу в. даље у тексту.

године. **Руска књижевност 19. века** по реформисаном НП из 2007. постаје Руска књижевност 2 и 3, са фондом 2+2, док је садржина предмета Руска књижевност 4 прецизирана садржајем датим у загради: XIX и XX век, са истим фондом часова. Руска књижевност 5 по овом НП односи се у целини на XX век, Руска књижевност 6 бави се руском драмом, а Руска књижевност 7 – руском авангардом. Измене унете НП из 2015. тичу се прецизирања садржаја предмета подацима у загради уз његов редни број: **Руска књижевност 1 (Руска књижевност 18. века)** слуша се у 2. семестру са фондом 2+2 (он је исти и за све остале предмете који се односе на руску књижевност), **Руска књижевност 2 (од Жуковског до Гогоља)** предвиђена је за 3. семестар, **Руска књижевност 3 (од Тургењева до Љескова)** је у 4. семестру, **Руска књижевност 4 (од Тјутчева до Толстоја)** у 5. семестру, у 6. семестру је **Руска књижевност 5 (Руска књижевност од краја 19. и почетка 20. века)**, у 7. семестру – **Руска књижевност 6 (Руска књижевност прве половине 20. века)** и у 8. семестру слуша се **Руска књижевност 7 (Проза друге половине 20. и почетка 21. века)**.

Дакле, за разлику од полазног разматраног НП, када није била насловом прецизирана садржина предмета (ово се посебно односи на тзв. Специјалне курсеве из руске књижевности са фондом 0+6 у 8. семестру),¹⁸ НП из 2015. врло је транспарентан, а фонд часова предвиђен за наставу руске књижевности уједначен је, и износи 2 часа предавања и 2 часа вежбања на недељном нивоу током 7 семестара. Настава из предмета Стара руска књижевност, која је према НП из 1996. била предвиђена за 6. и 7. семестар са фондом 1+1, односно 1+2, по НП из 2007. предаје се на истој години са фондом 2+0, а НП из 2015. за њу је предвиђен фонд од 1+2 током два семестра на 3. години.

2.1.3. Предмети који проучавају руску културу

С обзиром на већ поменути чињеницу да студије русистике уписују и они који током ранијег школовања нису били у контакту са руским језиком и темама из руске културе, које су обавезан део наставе страних језика на ранијим нивоима школовања,¹⁹ реформом НП из 2007. предвиђено је увођење нових предмета: **Стара руска култура и култура 18.**

¹⁸ У наставном програму за овај предмет стоји: „Специјални курсеви се одређују за сваку наредну школску годину на седници Катедре. Градиво: по три писца из Руске књижевности 19. века и из Руске књижевности 20. века”. Ови курсеви су били усмерени на припрему дипломског испита из Руске књижевности, који се полагао писмено и усмено.

¹⁹ О потреби да се на студије русистике уведе посебан курс посвећен култури пише и К. Кончаревић (1996: 86).

века у 1. семестру са фондом 2+2 и **Руска цивилизација и култура** током два семестра на 2. години са фондом 2+0. Предмет Стара руска култура и култура 18. века остао је и у НП из 2015. са истим фондом часова, а уместо Руске цивилизације и културе уведен је у 3. семестру предмет **Руска култура 19. и 20. века** (2+0), који се надовезује на Стару руску културу и културу 18. века. Последњим НП у 4. семестру предвиђен је и изборни курс **Историја Русије** (2+1). На овај начин студентима се даје могућност да се на систематичан начин упознају са развојем Русије и руске културе, што је неопходно за разумевање књижевноуметничких текстова који се обрађују у настави руске књижевности, а истовремено се подижу њихове русистичке и општеславистичке компетенције.²⁰

2.1.4. Предмети из ППМ групе

Наставни план из 1996. године, као и сви ранији, предвиђао је да ће дипломирани студенти бити предавачи руског језика као страног, и у складу са тим су у НП били предвиђени **Генетичка и педагошка психологија**, која се слушала на другој години са фондом 2+0 и **Методика наставе руског језика са основама дидактике** као теоријски курс у 6. семестру са фондом 2+1 и као практични курс у 7. семестру са фондом 0+2. Овако мали, очигледно недовољан број предмета и укупан фонд часова били су условљени специфичном кадровском ситуацијом, и свакако нису обезбеђивали постизање високе компетенције студентима из области психологије, педагогије и методике наставе. Наредним НП из 2007. уводе се као обавезни предмети **Интерактивна педагогија** (2+1) у 5. семестру, у 7. семестру **Методика наставе руског језика** (2+1) и **Развојна психологија** (2+1), а у 8. семестру обавља се пракса из Методике наставе руског језика (0+3) и слушају се **Педагошка психологија** (2+1) и **Дидактика** (2+0). Наставни план из 2015. уводи као обавезне предмете **Развојну психологију** (2+1) у 5. семестру, **Педагошку психологију** (2+1) и **Методику наставе руског језика** (2+1) у 7. семестру, **Интерактивну педагогију** (2+1), **Дидактику** (2+1) и методичку праксу из Методике наставе руског језика (0+3). Дакле, знатно се повећао фонд часова посвећених ППМ предметима, иако би, вероватно, било боље када би се понудио и већи избор предмета из ових група и обезбедио већи фонд часова за практичну наставу, али то је изван утицаја Одсека за славистику. Промене које су унете у правцу развоја стручних и методичких компетенција тичу се садржаја наставног програма поје-

²⁰ У оквиру предмета Историја руског језика 2, где се обрађује развој руског књижевног језика, један део предавања посвећен је вези између културног развоја и развоја језичке норме, тако да се на 4. години заокружује и систематизује знање добијено на другим курсевима.

диних предмета, где се фокус помера на компарацију руског и српског језичког система која може помоћи у будућем раду са ученицима руског језика (на пример у оквиру Морфологије руског језика са анализом грешака и Метода и праксе превођења).²¹

2.2. Наставни предмети шире струке

У свим посматраним наставним плановима присутни су предмети који студентима дају неопходна знања из различитих области које су у блиској вези са русистиком: славистички, општелингвистички и књижевно-теоријски. Они су неопходни да би студенти стекли увид у науке које представљају темељ њихове струке, а самим тим и лакше и потпуније усвојили партикуларна знања из руског језика и руске књижевности.

Све славистичке предмете шире струке (осим Другог словенског језика и Увода у славистику) предају наставници Одсека за српски језик и лингвистику Филозофског факултета, тако да Одсек за славистику, на којој је Катедра за руски језик и књижевност, има минималан утицај на њихов број, као и на наставни програм самих предмета. Промене које су уношене у НП тицале су се њиховог редоследа, односно године студија на којој су предавани. Славистички предмети који су присутни у свим посматраним НП у статусу обавезног су **Старословенски језик**, чији фонд часова се није мењао (2+1), и **Други словенски језик** (пољски, русински, словачки или украјински), који се слуша током две године са фондом од 4 часа недељно.²² За оба предмета мењана је година на којој се предају: Старословенски језик се, према НП из 1996. године, слушао на првој години, док је у каснијим наставним плановима премештен на трећу годину. Ово је било условљено чињеницом да је у ранијим НП постојао велики временски распон између двеју чврсто повезаних славистичких дијахронијских дисциплина – Старословенског и Историјске граматике руског језика (одн. Историје руског језика), које су се слушале на крају треће, односно у четвртој години студија. Измена у редосле-

²¹ Ово је у складу са ставом В. Раичевића (2012: 374): „Процес професионалне припреме наставника страног језика у нашем високошколском систему, током филолошких студија, поред предметне усмерености, посебно на трећој и четвртој години, треба да буде ослоњен не само на поједине стручне предмете, него је још у већој мери *професионално оријентисан*, у конкретном случају на образовање будућег професора страног језика. То подразумева солидно знање из више филолошких дисциплина, без чега формирање будућег стручњака није могуће. Ипак, поред фундаменталних филолошких знања, кључни фактор система професионалне припреме будућих професора је његово дидактичко-методичко образовање, засновано на педагошким и психолошким знањима и умењима, појачано свим другим научним дисциплинама, нарочито оних које имају професионалну усмереност.”

²² У НП из 1996. овај фонд изражава се као 2+2, а у НП из 2007. и 2015. као 0+4.

ду довела је до тога да се релативно свежа знања која студенти стекну о старословенском фонетском и морфолошком систему успешно користе као основа за проучавање развоја руског језика, што раније није био случај. Такође не треба занемарити ни педагошки фактор који је утицао на ову измену: сувише рано увођење чисто дијахронијског предмета који није у непосредној вези са русистиком у ситуацији када велики број студената тек почиње да учи руски језик не би било упутно, а сличан разлог мотивисао је и померање почетка учења другог словенског језика са прве и друге године на другу и трећу годину, како би се избегла неминовна интерференција која би била најизраженија у случајевима када студенти почињу истовремено са учењем и руског, и још неког словенског језика.

Стандардни српски језик у НП 1996. био је заступљен у прва четири семестра са фондом 2+2, и наставним програмом био је обухваћен широк дијапазон тема: преглед историје књижевног језика, фонетика, морфологија и синтакса, док се, на предлог Одсека за српски језик и лингвистику, који обезбеђује наставу србистичких предмета на Филозофском факултету, у НП 2007. мења наставни програм: предмет се и даље зове **Стандардни српски језик**, али у загради се додаје **Морфосинтакса**, и предаје се у 3. семестру са фондом 2+2, док се у 4. семестру у оквиру Стандардног српског језика предају **Основи синтаксе**, а у седмом семестру **Лексикологија и фразеологија** са истим фондом часова. Дакле, број семестара у којима се слуша Стандардни српски језик у овом НП смањен је на три. НП из 2015. године предвиђа још мањи фонд часова: обавезни предмети су Морфосинтакса и Основи синтаксе у трећем, односно 4. семестру, а као изборни у 7. семестру нуде се **Лексикологија са фразеологијом српског језика (2+2)**, Српски језик: Основи језичке културе и писмености (2+1) и **Основе академског писања (2+1)**.

Упоредна граматика словенских језика била је заступљена у НП 1996. године као двосеместрални предмет на трећој години са фондом часова 2+0, односно 1+1. У НП из 2007. настава Упоредне граматике словенских језика није била предвиђена, док се у НП 2015. појављује као изборни предмет у оба семестра на трећој години, са фондом 2+1.

Увод у лингвистику у НП из 1996. године био је заступљен на првој години са фондом 2+0, док у каснијим НП губи статус обавезног предмета и постаје једносеместрални изборни предмет, у НП из 2007. са фондом 2+0, а у НП из 2015. са фондом 2+2.

У оквиру ширестручних предмета је и **Увод у славистику**, који није био присутан у НП из 1996, али је обавезан предмет у НП из 2007. и 2015, и предаје се у оба семестра на првој години студија са фондом 2+0. Овај предмет у мањој мери компензује губљење Увода у лингвистику као обавезног предмета, јер је наставним програмом предвиђено

да се да увод у словенску филологију, говори се о славистици у оквиру лингвистичких праваца у 19. и 20. веку и различитим лингвистичким школама, тако да и студенти који у ранијем школовању нису имали лингвистику као наставни предмет стичу основна знања на која могу да се ослоне када се о овим темама говори на другим предметима.

Теорија књижевности наставним планом из 1996. била је предвиђена као обавезан предмет на првој години са фондом 2+0, док је у НП из 2007. и 2015. изборни предмет, на истој години и са истим фондом. Постоје индикације да ће овај предмет у наредном циклусу реформе поново бити обавезан, јер се примећује да студенти немају довољно књижевно-теоријских знања како би на одговарајући начин могли да прате градиво из руске књижевности.²³

2.3. Општеобразовни предмети

Листа општеобразовних предмета у свим наставним плановима била је (и остала) заједничка за све студенте Филозофског факултета. Ове предмете²⁴ у ранијем периоду обезбеђивале су првенствено Катедра за социологију и Катедра за филозофију, док се у последње време запажа тенденција да и остали одсеци нуде одабране предмете као изборне. Док су за општеобразовне предмете у НП из 1996. биле одвојене само две двосеместралне позиције и једна четворосеместрална (страни језик), захтевима за акредитацију (АВО: 57) предвиђено је да академско-општеобразовна група предмета буде заступљена са око 15% у односу на укупан број ЕСПБ, што је резултирало у отварању 12 једносеместралних позиција са по 3 ЕСПБ (што је просек за ове предмете на Филозофском факултету). Према томе, број општеобразовних предмета које бирају и студенти русистике повећан је, и свима је омогућено је подизање компетенција у различитим областима језика, културе, књижевности, историје, педагогије, информационих технологија итд.

3. О утицају услова за акредитацију студијских програма на структуру НП

До сада наведене измене у највећој мери биле су изазване унутрашњим фактором – схватањем наставника и сарадника на Катедри за

²³ Медленова (2010: 124) такође говори о недовољној припремљености студената за праћење универзитетске наставе када немају задовољавајући ниво знања која добију током ранијег школовања, у ситуацији када се смањује наставни фонд или када се у потпуности укину општетеоријски предмети на првој години студија.

²⁴ Осим страних језика које су предавали наставници и сарадници одговарајућих катедри.

руски језик и књижевност да је неопходно мењати наставни план (као и програм појединих предмета) како би дипломирани студенти стекли што више компетенције у ужој и широј струци, али и како би процес стицања знања и вештина текао у складу са савременим методичким принципима универзитетске наставе.

Критеријуми за акредитацију студијских програма првог нивоа – основних академских студија, који су обавезни за све високошколске установе, без обзира на групе наука које се на њима проучавају, утицали су на структуру НП на студијама руског језика и књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду.²⁵ Неке од измена мотивисане су тежњом да се релативно уједначи структура НП различитих филолошких група на Филозофском факултету, а неке покушајем да се, колико је то могуће, удовољи ригидним квантитативним критеријумима без нарушавања (или са минималним могућим нарушавањем) елемената структуре НП која је давала позитивне резултате током више од пет деценија постојања русистичких студија на Универзитету у Новом Саду.

Најважнијим избором у процесу акредитације сматрамо прихватање модела по којем се руски језик и књижевност студирају четири године, са 240 ЕСПБ, са могућношћу да се студије наставе једногодишњим мастер програмом са 60 ЕСПБ, и касније докторским студијама. У ситуацији када се на студије русистике уписује велики број кандидата без почетног знања језика, омогућавање завршетка школовања након три године (на чему се у једном периоду припреме за акредитацију инсистирало) не би било продуктивно, јер им не би обезбедило довољне професионалне компетенције ни за једну област у којој би могли да добију посао.

Комбинација различитих захтева који морају бити задовољени да би студијски програм био акредитован довела је до решења у чију вредност нисмо сигурни, јер имају и добру, и лошу страну, а нису у непосредној вези са студијама русистике, већ са обликовањем високошколског образовања уопште. Овде ћемо говорити о оним захтевима које је било најтеже испунити, јер су са аспекта науке и струке тешко схватљиви, и о начину на који су наставници и сарадници Одсека за славистику решили ове проблеме, у основи формалне природе.

Инсистирање на искључиво једносеместралним предметима условило је, у неким случајевима, вештачку поделу комплекснијих и обимнијих по садржају предмета на два и више делова, а последица овог је неуобичајено велики број испита које студенти треба да полагају: НП из 1996. предвиђено је да се за четири године школовања положи 23 испи-

²⁵ Ови критеријуми дати су у приручнику Акредитација у високом образовању (АВО) – в. библиографију.

та, а НП из 2015. године – 65. Са друге стране, овако подељено градиво лакше се савлађује и студенти су приморани да редовно раде како би одржали задовољавајући темпо полагања испита. Други, са аспекта успешности студирања важан разлог за издвајање у посебне предмете оне који су раније били саставни део „главних” језичких предмета, било је увиђање чињенице да би релативно објективно процењивање потребног ангажовања (тј. оптерећености) студената за савладавање „главних” језичких предмета имало као резултат превелики број ЕСПБ које би требало доделити предмету, а тиме би се повећала вероватноћа да студенти који не положе овај испит не могу уписати наредну годину студија или не могу остати у статусу буџетских студената.²⁶ Поделом предмета на више сегмената, посматрано из перспективе традиционалног („преакадемитационог”) наставног плана, омогућује се парцијално полагање испита, при чему положени сегменти немају ограничење у року важења.²⁷

Међутим, резултат примене акредитационих критеријума није била само подела постојећих претежно теоријских предмета на два или више делова. У материјалу за припрему документације за акредитацију (АВО: 85) стоји:

„Активна настава на појединачном предмету се дели на највише три категорије: 1. предавања, 2. вежбе и 3. други облици наставе, које се бројчано изражавају као часови. Од минималног броја часова активне наставе (600 на годишњем нивоу) на студијском програму првог нивоа студија минимално 50% треба да буду часови предавања. Остали часови активне наставе се бројчано изражавају кроз највише два облика у зависности од специфичности наставе у датој научној области”.

²⁶ Посебну пажњу требало би поклонити методологији обрачунавања ЕСПБ. Приручник АВО даје податке на основу којих се оптерећење рачуна, али нигде се не узима у обзир специфика студија страних језика, која подразумева читање стручне и научне литературе, као и књижевних дела на страном језику. Даље, у литератури постоји мишљење, са којим се слажемо, да «учитывая особенности иностранного /русского/ языка как учебной дисциплины, время ежедневной самостоятельной работы при обязательной ее регулярности должно быть в пределах двух часов» /Зимняя 1989, 97/ – према Кончаревић (1996: 26). Ово би значило да, ако се поштује полазни акредитациони принцип 40-часовног радног ангажовања студента током радне недеље, 10 сати треба посветити само руском језику, што, у ситуацији када је фонд предавања и вежбања око 30 сати, значи да студенти не могу имати времена за самостални рад на другим предметима. Према томе, неопходно је преиспитати валидност овог акредитационог захтева, или га прилагодити у зависности од специфичних потреба различитих студијских програма.

²⁷ Раније је положен колоквијум из говорних вежби или писмени део испита важио само у текућем и наредном испитном року и уколико се не би положио испит у целисти у том периоду, требало је поново полагати и наведене сегменте, чиме се одржавао задовољавајући ниво свих компетенција везаних за дати предмет.

Две последице проистекле су из овог захтева: прва је губљење семинара као специфичног организационог облика универзитетске наставе,²⁸ јер је на нивоу Филозофског факултета договорено је да се као облици наставе исказују само предавања и вежбања. Ово је утицало на практично нестајање обавезе израде семинарских радова, осим у случајевима када је то експлицитно наведено у спецификацији наставног предмета као предиспитна обавеза.²⁹ Друга последица је много значајнија и односи се на укупан однос броја часова предавања и вежби: последњи ред табеле НП из 1996, коју смо дали на почетку текста, даје преглед стања у том периоду. Очигледно је да је равномерна заступљеност једног и другог облика наставе исказана кроз недељни фонд часова присутна само на првој години студија (15+15), док се на осталим годинама јасно види да је фонд часова предвиђен за вежбања за око 50% већи од оног предвиђеног за предавања, док је у последњем, осмом семестру тај однос још драстичнији, јер су вежбања заступљена са готово три пута већим фондом часова у односу на предавања (7+19). Не сме се заборавити да је овај НП био сачињен за студенте са претходним познавањем језика који студирају, што јасно говори о готово безнадежној позицији креатора данашњих НП за студије руског језика и књижевности (као, уосталом, и свих других језика и књижевности које уписују кандидати без претходног знања језика), који морају представити НП са подједнаким бројем часова предавања и вежби. Један од начина изласка из ове ситуације је, у случају језичких дисциплина, исказивање као теоријских наставних предмета (са уношењем минималних измена у садржај наставног програма) и оних који су првенствено намењени стицању и увежбавању језичких вештина (превођење и говорне вежбе), као и, у суштини формално, повећање фонда часова предавања, где наставник један од часова, редовно или повремено, у зависности од теме која се обрађује, посвећује увежбавању пређеног градива. У условима рада са дефинитивно малим фондом часова за вежбе све већу улогу добијају и термини одређени за консултације, када наставници и сарадници могу да посвете додатно време групи студената или појединцима којима је то потребно.

²⁸ О семинарима (семинарским вежбама) в. Кончаревић (1996: 79–80).

²⁹ С обзиром на то да студенти не стичу довољно искуство у изради семинарских радова, потребно је много веће ангажовање предметних наставника и ментора на мастерским академским студијама, када су они обавезни за све предмете. Стога се поново размишља о увођењу израде семинарских радова као обавезе на већем броју предмета на основним академским студијама.

4. Закључак

Представљена структура наставних планова на студијској групи Руски језик и књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду указује на промене које су биле последица промене студентске популације која, за разлику од раније вишедеценијске праксе, уписује студије без претходног познавања језика (оне се манифестују у преакредитационом, тзв. прелазном НП из 2007. године), и на промене условљене ригидним захтевима акредитације (НП из 2015. године). У односу на полазни, традиционални НП из 1996, новији НП разликују се највише по томе што су уведени посебни предмети посвећени изучавању руске културе, и по томе што је већа пажња поклоњена стицању ППМ компетенција. Мале, али за структуру НП важне промене, су и померање свих дијахронијских језичких дисциплина на више године студија, чиме се постиже њихова боља интерпредметна повезаност, као и померање учења обавезног другог словенског језика са прве на другу годину како би се смањила интерференција. Ове промене остале су и у најновијем НП, јер се показало да су дале добре резултате. Неке од измена унетих у НП 2007. нису биле дугог века – за неке предмете промењен је фонд часова, једни су укинута, а други су обједињени и у новом облику укључени у НП из 2015. године. Измене унете у складу са захтевима акредитације, који су често неадекватни за наставу страних језика, у великој мери су формалне природе. Док се ови захтеви не промене, наставници и сарадници Одсека за славистику и даље ће се на најбољи могући начин борити за чување суштински важних предмета за русистику, без обзира на форму којом су представљени, а, као и до сада, пратиће резултате до којих доводе промењени НП и покушаваће да унапреде наставу руског језика и књижевности у складу са својим могућностима.

ЛИТЕРАТУРА

- Акредитација у високом образовању, (приредили Комисија за акредитацију и проверу квалитета, Национални савет за високо образовање), 2. допуњено измењено издање, Београд, Министарство просвете и спорта Републике Србије, 2010, 221 стр.
- Кончаревић, К. *Настава странијезика на филолошким студијама (теорија и пракса)*, Београд, Филолошки факултет, 1996, 282 стр.
- Медленова, С. Плюсы и минусы Болонского процесса: из опыта преподавания русского языка в Университете им. Коменского в Братиславе, *Русский язык как инославянский*, 2, 2010, 123–127.
- Мирић, Д. Педесет година рада Катедре за руски језик и књижевност Филозофског факултета у Новом Саду, *Славистика*, 16, 2012, 87–91.

- Мирић, Д. Функционална граматика у раду Предрага Пипера, *Лингвистика и славистика у делу Предрага Пипера (зборник радова)*, Златна књига БМС, 2016. Библиотека Матице српске, Нови Сад, 39–47.
- Мирић, Д., С. Алексић, М. Миљаковић, Д. Радевић, Студије русистике као избор професије (Истраживање фактора мотивације за студије руског језика и књижевности), *Славистика*, 18, 2014, 518–527.
- Мутавцић, П., И. Трбојевић-Милошевић. Јужнословенски и балкански језици и енглески (или: Да ли је заиста у питању борба Давида са Голијатом?). *Славистика*, 18, 2014, 162–178.
- Раичевић, Вучина. Основни задаци дидактичко-методичке припреме будућих професора руског језика. *Славистика*, 16, 2012, 373–379.

Marija Stefanović

ON CHANGES IN STRUCTURE OF THE RUSSIAN LANGUAGE
AND LITERATURE UNDERGRADUATE PROGRAMME BEFORE
AND AFTER THE ACCREDITATION

Summary

In this paper we analyze the structure of the undergraduate programmes in three different periods: the first analyzed programme is traditional, created for students with previous knowledge of the Russian language, the second one was changed in order to better accommodate students without previous knowledge of the language, and the third one is a result of both rigid accreditation requirements, which are often not well-suited for the language study, and the need to improve the structure and content of some of the courses.

Key words: Russian studies, Serbia, accreditation, university education